

Полевікова О.Б. Конспект уроку з української мови (3 клас) з теми «Закріплення навичок правопису власних і загальних іменників» / О.Б. Полевікова // 33 уроки-гри „Поле чудес”. 1 – 4 клас: навч.-метод. посібник [для вчителів] / Полевікова О.Б., Архипова І.А., Бондар Т.М., Бурак М.О. та ін. / Упорядник *О.Б.Полевікова*. - Х.: Вид. група „Основа”, 2007. – С.143-150. – (Б-ка журн. „Початковенавчання і виховання”; Вип. 5 (41)).

Українська мова. 3 клас. Полевікова О.Б.

Тема. Закріплення навичок правопису власних і загальних іменників

Мета. Закріплювати навички правильного написання власних і загальних іменників.

Розвивати мислення, мову, збагачувати словниковий запас дітей.

Виховувати гордість за свою країну, бажання більше знати про людей, які прославили її.

Обладнання. Вашуленко М.С., Мельничайко О.І. Рідна мова: Підруч. для 3 кл. – К.: Освіта, 2003 – Ч.2. – 110 с.

Картки із завданнями для учнів. Таблиці слів для турів гри.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Повідомлення теми і мети уроку. Сьогодні ми всі – учасники гри “ПОЛЕ ЧУДЕС”, яка дасть нам можливість підвищити рівень своєї грамотності і освіченості. У завданнях будуть власні назви.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА.

I ВІДБІРКОВИЙ ТУР

Каліграфічна хвилинка

Записати до *першого рядка* каліграфічної хвилинки літеру, з якої не починається жодна власна назва (**и**).

До *другого рядка* записати відповіді на запитання?

- Яку річку можна зрізати ножем? (**Прут**)
- Яке місто ширяє над горами? (**Орел**)
- Яку державу влітку можна носити на голові? (**Панаму**)

У третьому рядочку продовжити ланцюжок іменників - власних назв, щоб кожен кінцевий звук попереднього слова був першим звуком наступного слова:

Ялта, Америка, Антон, Надія

Актуалізація знань учнів. Робота з підручником

1. Повтори правила, подані на с. 15. Виконай вправу 32 (с.16).
(2 завдання вправи 32 записують біля дошки)
2. Самостійна робота за варіантами

I варіант	II варіант
Вправа 31 (с.16)	Вправа 33 (с.17)
<i>Завдання</i>	
Прочитай текст, запиши назви міст, вжитих у ньому в алфавітному порядку. Поясни значення слова дебютант . Допиши назву столиці своєї держави.	Прочитай текст, запиши прізвища композиторів, вжитих у ньому в алфавітному порядку. Поясни значення слів баркарола , імпровізувати .
<i>Зразок правильно виконаного завдання</i>	
Братислава, Гельсінкі, Київ, Лондон, Москва, Париж, Рим.	Бетховен, Лисенко, Мендельсон, Чайковський, Шопен, Шуберт, Шуман.

3. Прочитай текст вправи 34. Запиши пропущені загальні іменники у порядку відповідності їх змісту поданих речень. Підкресли зайве.

Зразок правильно виконаного завдання

Поетеса, композитор, космонавти, співачка.

(Слово **космонавти** вжите у множині).

4. Перевірка виконаних завдань.

Першу трійку гравців складають ті учні, які першими і правильно виконали усі завдання відбіркового туру, пояснили значення слів, обґрунтували, чому підкреслили слово із вправи 34.

ЗАВДАННЯ І ТУРУ

*Поселення з біленьких хат,
Де півень кукурікає.
А прочитай слівце назад
Та напиши з великої,
Та ще знак м'якшення постав,*

*І буде той, хто написав
„Сміються, плачуть солов'ї”.
Таку загадку склала я.
Хто, друзі, розгадав її?*

О	Л	Е	С	Ь
---	---	---	---	---

Запитання:

- Як пишуться власні іменники?
- Як пишуться загальні іменники?

Оцінювання гравців, які не вийшли у фінал.

II ВІДБІРКОВИЙ ТУР

Робота з прислів'ями.

1. Прочитайте прислів'я. Зверніть увагу на власні назви. Знайдіть зайве.

Обґрунтуйте свою відповідь.

Казав Наум: візьми на ум!

Язик до Києва доведе.

Для нашого Федота не страшна робота.

Розумна Парася на все здалася.

На Іллі до обіду літо, а після обіду – осінь.

Мусій, гречку сій, як хочеш кашу їсти.

(Зайве прислів'я „Язик до Києва доведе”. Бо в ньому з великої букви пишемо географічну назву, а не ім'я людини).

2. Випишіть власні назви групами: географічні назви, імена хлопчиків, імена дівчаток, клички тварин.

Від Києва до Кракова – всюди біда однакова.

На бідного Хому і дерево падає.

Нашій Горпині гарно і в хустині.

Парочка – Мартин та Одарочка!

У нашого Омелька невелика сімейка: тільки він та вона, та старий та стара, тільки Сидір та Нестірко, та діток шестірко, та батько та мати, та їхні три брати.

Поживився, як Сірко паскою.

Не один пес Гривко.

Розказав Мирон рябої кобили сон.

Де Крим, де Рим, а де попова груша.

Пішла Настя в поле жати та й забула серп узяти. Серп узяла – хліб забула,
так-то Настя вдома була.

(Зразок виконаного завдання:

Київ, Краків, Крим, Рим.

Хома, Мартин, Омелько, Сидір, Нестірко, Мирон.

Горпина, Одарочка, Настя.

Сірко, Гривко.)

3. Доповніть прислів'я, з'єднавши лінією його частини.

Чого Івась не навчиться,	і вода не освятиться.
Держись, Хома,	і з води вийде сухим!
Без Гриця	усе чорнобривці.
От Юхим –	рукавиці за пазухою, а він їх шука.
Дурному Гаврилці	того й Іван не буде знати.
От вам і Лука:	іде зима!

Перевірка:

Чого Івась не навчиться, того й Іван не буде знати.

Держись, Хома, іде зима!

Без Гриця і вода не освятиться.

От Юхим – і з води вийде сухим!

Дурному Гаврилці

От вам і Лука: рукавиці за пазухою, а він їх шука.

Творча вправа

З кожної пари слів, переставляючи склади і літери, складіть третє слово –
назву українського міста:

ноша + золото = (Золотоноша)

мир + жито = (Житомир)

вік + чорт = (Чортків)

чоло + віз = (Золочів)

До другої трійки гравці залучають учнів, які успішно виконали творчу вправу.

ЗАВДАННЯ II ТУРУ

- Великим природним багатством України є її озера. На території нашої держави їх налічують близько 20 тисяч. Озера України можна з успіхом використовувати для різноманітних потреб людини: водопостачання, розведення риби і водоплавної птиці, зрошення, медично-курортних та спортивних потреб, а також як місця відпочинку й туризму. Вам треба назвати найбільше природне озеро України, яке розташоване у Волинській області і знаходиться у басейні Західного Бугу. Його середня глибина – 7 метрів, максимальна – 58. довжина озера більше 9 кілометрів, а ширина становить 4-8 метрів. Берег пологий. Крізь чисту воду просвічує крейдове дно. Озеро живиться підземними водами. В ньому чудово прижилися такі риби як чудський сиг та європейський вугор.

С	В	І	Т	Я	З	Ь
---	---	---	---	---	---	---

Запитання:

- Який районний центр Херсонської області дістав свою назву від назви озера? (Білозерка)

- Як пишуться назви обласних центрів? Назви обласні центри України.

Оцінювання гравців, які не вийшли у фінал.

ФІЗХВИЛИНКА

III ВІДБІРКОВИЙ ТУР

Запис відгадок до загадок:

1. Ви мусите співця назвати,

Адже умів лиш він один

Рабів німих так захищати;

А хто так оспівав, як він,

Садок вишневий коло хати?

2. Про вишеньки-черешеньки

Писала про спілі,
Чого вони так високо
Виросли на гіллі.
Як же звати Українку,
Невмирущу в часі,
Що її ми вірші любим
Ще з дитячих **ЯСЕЛ**?
Прочитай з кінця, будь ласка,
Виділене слово
Й відгадаєш цю загадку
Ти обов'язково.

Прочитайте текст і продовжіть рядок, записавши ім'я київського князя.

Київська Русь була державою з розвиненою писемністю. Про це свідчить цікавий історичний факт. Коли дочка Ярослава Мудрого виходила заміж за французького короля Генріха I (1048 рік), потрібно було у документі про одруження поставити свій підпис. Анна гарними кириличними літерами написала „ Анна регіна”, що означало „Анна королева”, а Генріх I поставив хрестик, бо був неписьменний.

(Тарас Шевченко, Леся Українка, Ярослав Мудрий.)

У третьому турі братимуть участь ті гравці, які покажуть на сигнальних картках правильну кількість жіночих імен, значення яких автор вірша А. Свашенко пояснює шляхом добору синоніма-іменника – назви істоти **(1)**:

Допитлива дівчинка наша Наталка –
Її називають: Наталка-питалка.
Питає Наталка: „Чому я так звуся?
І чому Мариною зветься мамуся?
Найкраща подруга моя – Катерина,
А в класі у нас і Оксана, й Ірина,
І Зоя, і Соня, і Клара, й Галина,

Лариса, Олена та ще й Валентина?”
„Імення ці давні, - вчителька каже, -
Із Греції й Риму, із Заходу й Сходу
Вони нам дістались від різних народів.
А що вони значать, - послухай, дитино:
Галина – спокійна, міцна – Валентина,
Наталія – рідна, морська – то Марина,
А Зоя – життя, чистота – Катерина.
Оксана – чужа, ну а мир – то Ірина,
Олена – то світло, *Лариса – то чайка.*
Усе зрозуміла, мала запитаймо?
Софія – премудра, а Клара – ясна –
Ось що означають дівчат імена”.

ЗАВДАННЯ III ТУРУ

- Існує окрема група наймень, які ще давні греки назвали *псевдонімами* (від слів „псевдо” – „омана”, „вигадка” та „онома” – „ім’я”), тобто вигадані наймення (найчастіше ім’я та прізвище або ж тільки прізвище). Псевдонімами, як правило, користувалися письменники, іноді – політичні діячі, які змушені були прикривати своє власне ім’я.

Коли царський уряд заборонив Тарасу Шевченкові писати та малювати, він також змушений був вдатися до псевдоніму.

Вам треба відгадати, як у цей час він підписував ряд своїх творів.

К	О	Б	З	А	Р	Ь
---	---	---	---	---	---	---

Д	А	Р	М	О	Г	Р	А	Й
---	---	---	---	---	---	---	---	---

- Варто пам’ятати, що якщо псевдонім складається з імені й прізвища, то скорочувати цього словосполучення (тобто вживати ініціали) не можна. Треба писати *Леся Українка, Панас Мирний*, а не Л.Українка, П.Мирний.

Завдання для гравців, які не вийшли у фінал:

Доберіть до поданих загальних назв іменники – власні назви:

1. Письменник ... (М.Стельмах, Г. Тютюнник ...)
2. Місто ... (Херсон, Одеса, Львів ...)
3. Річка ... (Серет, Дніпро, Прип'ять ...)
4. Країна ... (Україна, Польща, Великобританія ...)
5. Журнал ... („Малятко”, „Барвінок”, „Соняшник”, „Клас”, „Пізнайко” ...)

Оцінювання гравців III туру

ГРА З ГЛЯДАЧАМИ

Прочитайте влучні вислови – фразеологізми – з іменами і визначте, у якому значенні вживається вислів із іменем та по батькові.

*Язиката Хвиська, Кисла Оришка, лепетливий Савочка, Іван пізній, пекельний Марко, Олена довгопелена, лис Микита, по Марусин поясок, з Антонову сльозу, піймати Никона, починати від Адама. Не для Гриця паляниця. Не буде Галя – буде другая. Бити, як Сидорову козу. Прилип, як до Ганни Пилип. Бісів Юхим – і з води вийде сухим. Дмитер хитер. Без Гриця й вода не освятиться. Не всякому по Якову. Охрімова свита. У мене, Хома, й добра нема. Леська та Хвеська хоч якого дзвона перегудуть. Ростом з Івана, а розумом з болвана. **Івана Івановича з себе корчить.** Пан з паном, а Іван з Іваном.*

- Ми звикли, що у кожного має бути ім'я, прізвище і по батькові. А в багатьох народів Сходу прізвищ немає, є лише ім'я, до якого входять і прізвисько, і характеристика людини, імена родичів тощо. У В'єтнамі і Бірмі, наприклад, ім'я людини протягом життя міняється декілька разів. Наприклад, Маон Тун Шен („маон” – по-бірманськи „юнак”), Ко Тун Шен („ко” – „друг”), У Тун Шен („у” – „громадянин”), Такін Тун Шен („такін” – „феодал”, „пан”).

У народів Західної Європи та в інших країнах було прийнято дітям при хрещенні давати декілька імен. Так, французький письменник Мопассан мав імена Анрі-Рене-Альберт-Гі. В Іспанії теж люди мають декілька імен і прізвищ. Якщо у людини одне прізвище, то вона вважається незнатного роду. Японці теж мають багато імен.

У часи середньовіччя лицарі Європи до своїх імен часто додавали назви маєтків чи замків, які приєднували за допомогою часток *де, фон, ван* та ін., що

українською мовою перекладається як „з” чи „від”: Карл фон Магдебург (Карл із Магдебурга, Карл Магдебурзький).

У нашій країні після 1917 року набувають популярності найменування, які відображають віяння епохи: Октябрина, Свобода, Комунар, Ідея, Трактор, Гіпотенуза, Підйом тощо. У вірші „На захист дітей” Самуїл Маршак радить молодому батькові:

Будь розумний, мудрий будь –
Не давай малятам
Отаких смішних імен,
Як Протон і Атом.
... Як один оригінал,
Любитель газети,
Власним дітям підібрав:
Супутник і Ракета.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ГЛЯДАЧІВ:

- Вам потрібно відгадати ім'я першого президента Академії наук України, геніального вченого Вернадського. Саме його ім'ям названа найбільша бібліотека в Україні – Національна бібліотека України, заснована у 1714 році.

В	О	Л	О	Д	И	М	И	Р
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

ФІНАЛ

- Це також ім'я. Але назвали ним давньогрецького поета-байкаря, який жив у VI столітті до нашої ери. Воно ввійшло до складу фразеологізму, синонімом якого є словосполучення „замасковане висловлення думок з натяками і недомовками”.

Е	З	О	П
----------	----------	----------	----------

Він був рабом, не міг вільно висловлювати своїх думок і тому звертався до жанру байки. Героями байок були тварини, але їхні вчинки, характери стосувалися людей, розкривали стосунки між ними, їхні погляди, звички.

Ось такий замаскований спосіб викладення думок з натяками і недомовками і називають *езопівською мовою*.

Оцінювання фіналістів.

СУПЕРГРА

Назвати ім'я талановитого українського байкаря, який іноді підписував свої дитячі твори псевдонімом „Дідусь Кенир”

Л	Е	О	Н	І	Д
---	---	---	---	---	---

Г	Л	І	Б	О	В
---	---	---	---	---	---

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Нагородження переможців. Підведення підсумків роботи.

Домашнє завдання на вибір:

1. Виписати із енциклопедій та довідників по п'ять різних географічних назв, що характеризують певну країну світу (річки, гори, моря, міста, озера, храми, музеї, імена видатних людей тощо).

2. Записати невеличкий текст про видатних людей України (науковців, художників, музикантів, письменників, архітекторів тощо).